

डोळे असून आंधळे

श्रीमद् नामचैतन्य भानुदास

दि. ०९-०६-२००९

दैनिक सकाळ, मुंबई यांच्या सौजन्याने

मेंदू ही केवळ सजीव यंत्रणा आहे. मेंदूला भाव-भावना नसतात. भाव-भावना मनाला असतात. मेंदूत अनेक विषयांची नोंदकेंद्रं असतात. त्याचप्रमाणे ज्ञानार्जन आणि शारीरिक कृतींची केंद्रं देखील मेंदूत असतात. एवढंच कशाला भावनांची केंद्रं देखील मेंदूतच असतात. पण ही केंद्रं म्हणजे मन नाही. तसंच त्या केंद्रांमध्येही मन नाही. माझ्या मते, मन ही स्वतंत्र अस्तित्व असलेली अदृश्य शक्ती आहे. जिला इच्छा आणि भावना असतात. हे मनच मेंदूतील केंद्रांचा आवश्यकतेनुसार वापर करत असतं. मनावर मी केलेल्या संशोधनानंतरच माझं हे मत निश्चित झालं आहे. हे समजून घेण्यासाठी नित्याची काही उदाहरणं आपण पाहू. आपण एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी निघालो तर कुठे जायचं हे मन ठरवतं. जर आपण त्या ठिकाणी आधी गेलो असलो, तर त्या मार्गाची नोंद मेंदूत झालेली असते. मनात फक्त इच्छा उत्पन्न होते आणि मेंदू शरीराला अपेक्षित ठिकाणी घेऊन जातो. मेंदू आधीच्या रेकॉर्डिंगच्या आधारे कॉम्प्युटर सारखं काम करतो आणि शरीराकडून यंत्रमानवासारखं काम करवून घेतो. मेंदूचा कॉम्प्युटर आणि शरीराचा यंत्रमानव झाल्या कारणाने मन मोकळंच राहतं. मग ते मन मेंदूतील विविध केंद्रांना स्पर्श करून विचारांमध्ये गढून जातं. अशा वेळी ज्या ठिकाणावरून आपण निघालो तिथले किंवा ज्या ठिकाणी पोहोचायचं आहे तिथलेच विचार असतात असं नाही, तर ते कसेही, कुठेही भरकटत जातात. शरीर पूर्णतः मेंदूवर सोपवलेलं असलं, तरी अधून मधून मन मेंदूच्या कार्याकडे अर्थात शरीराच्या कृतीकडेही लक्ष ठेवतं. कृतीची पुनरावृत्ती असलेल्या कृत्यात देखील शारीरिक कृती मेंदूवर सोपवून मन विचारमग्न होतं. यात बहुतांश नित्य कर्म येतात. दुसरा प्रकार असा की एखादी व्यक्ती निवांत बललेली असते आणि तिची नजर एखाद्या ठिकाणी खिळलेली असते. अशा वेळी ज्यावर नजर खिळलेली आहे ते त्या व्यक्तीला दिसतच नसतं. उलट ज्या विचारांमध्ये ती गढलेली असते तोच चित्रपट डोळ्यांपुढे चालू असतो. हा मुद्दा मनाचा शोध घेण्याच्या दृष्टीने महत्त्वाचा आहे. थ्रू ट्रेन पकडण्यासाठी आपण प्लॅटफॉर्मवर पंधरा-वीस मिनिटं आधी पोहोचलो तर मिनिटा मिनिटागणिक गर्दी वाढत असलेली आपण पाहत असतो. शेकडो माणसं आपण उघड्या डोळ्यांनी बघत असतो. गाडीत बसल्यानंतर प्लॅटफॉर्म वरची माणसं आपल्याला आठवत नाहीत. कारण मनापासून आपण त्यांना पाहिलेलं नसतं. त्यामुळे मेंदूवर त्याची नोंद झालेली नसते. म्हणजे डोळे असून आपण आंधळेच की नाही? सदराच्या पुढच्या भागांमध्ये आपण मनाविषयी आणखी काही समजावून घेऊ.